Nederhögen

Arkeologisk utredning av Rätan 107:1

Rätans socken, Bergs kommun, Jämtlands län

Anna Engman

RAPPORT – JAMTLI 2018:11
ISSN 1654-2045

Utgivning och distribution:
Jamtli
Box 709
831 28 Östersund
Tel. 063-15 01 00
Fax 063- 10 61 68

© Jamtli 2018

Kartmaterial © Lantmäteriet. Ärende nr MS2006/02204

Redigering och layout av framsida: Lena Ljungqvist

Jamtli medger spridning av dokumentationsmaterialet med Creative Commons-licensen CC BY, undantaget Lantmäteriets kartor samt annat upphovsrättsskyddat material.

ISSN 1654-2045

Innehållsförteckning

Inledning 2
Syfte 2
Metod 3
Utredning 3
Kart- och litteraturstudier 3
Fältarbete 3
Sammanfattning 5
Tekniska och administrativa uppgifter 6

Inledning

Fastigheten, Nederhögen 1:25, som Rätan 107:1 ligger inom planeras att avstyckas och i samband med detta var markägaren i kontakt med Länsstyrelsen i Jämtlands län. Rätan 107:1 är en uppgift om en järnframställningsplats, vilken vid inventeringstillfället 1971 låg under ett intill 2 m tjockt lager av sågspån.

Järnframställningsplatser från medeltid är vanligt förekommande i området och ett flertal har undersökts och daterats i byarna kring Nederhögen. Den senaste undersöktes och daterades 2016 (Rätan 30:1) i samband med ombyggnad av väg 315 mellan Rätan och Utanbergsvallarna. Utifrån att järnframställningsplatser är en vanlig lämningstyp i området bedömdes uppgiften om en järnframställningsplats inom fastigheten Nederhögen 1:25 som trovärdig.

Idag ligger det ett nedlagt sågverk på fastigheten. Sågen anlades under tidigt 1900-tal och på den aktuella platsen har spån och bark lagrats under lång tid men den stora spånhög som tidigare fanns på platsen ska ha tagits bort då sågen lades ner.

Länsstyrelsen beslutade (431-1403-2018) om en utredning, etapp 2, och Jamtli utsågs till utförare. Arbetet utfördes den 4 juni 2018 av antikvarie Anna Engman.

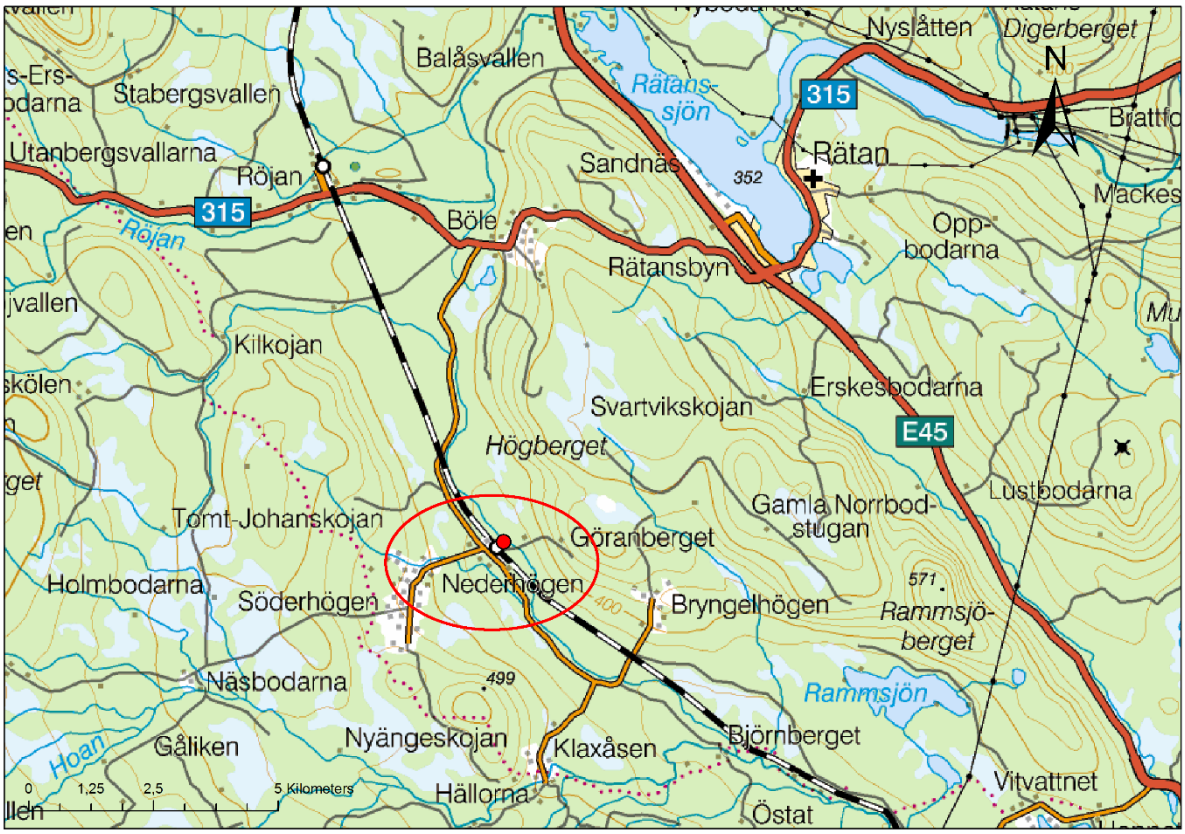

Bild. Översiktskarta med utredningsområdet markerat med röd punkt i kartans nedre centrala del.

Syfte

Syftet med utredningen, etapp 2, var att ta reda på om det finns lämningar efter en järnframställningsplats inom det för exploatering tänkta området samt om dessa lämningar i så fall kommer att påverkas av exploateringen.

Metod

Relevanta kartor och andra källor har innan fältarbetet gåtts igenom för att hitta information angående den eventuella järnframställningsplatsen. Inga belägg för en järnframställningsplats framkom förutom den uppgift som finns i FMIS.

Undersökningsområdet okulärbesiktades och därefter metalldetekterades de ytor som var framkomliga pga kraftig igenväxning. Där metalldetekteringen gav utslag gjordes provgropar.

I undersökningsplanen togs ett alternativ upp att göra längre sökschakt i de fall varken okulär besiktning eller metalldetektering gav utslag, vilket inte utfördes.

Utredning

Kart- och litteraturstudier

För att försöka hitta skrivna källor eller kartor över området som skulle kunna vara till hjälp vid sökandet efter Rätan 107:1 har Lantmäteriets digitaliserade arkiv sökts igenom på kartor över området, sockenlitteratur och annan litteratur som har med järnframställning att göra har gåtts igenom. Ingenstans i dessa källor har det funnits något som ger något stöd i att hitta en järnframställningsplats på just den här platsen. Hela området kring Rätan, Böle och Nederhögen har nyttjats frekvent för framställning av järn så av den anledningen är uppgiften om spår efter sådan verksamhet på platsen relevant men i källorna går den inte att spåra.

Fältarbete

Området som ska styckas av är ett tidigare sågverk och det har arbetats, byggts och grävts inom hela fastigheten, inte bara inom den i FMIS inritade polygonen. Detta och det faktum att hela ytan varit täckt med ett tjockt lager med sågspån försvårade den okulära besiktningen och metalldetekteringen. Det finns idag inget synligt som indikerar en järnframställningsplats och det går heller inte att med metalldetektor peka ut potentiella platser. Metalldetekteringen gjordes på de ytor som var möjliga att komma åt då hela ytan är kraftigt igenväxt. På tre platser indikerade metalldetektorn ett större område med metalliskt innehåll. På dessa platser togs provgropar upp med spade och samtliga platser var metallskrot från sågverksepoken.

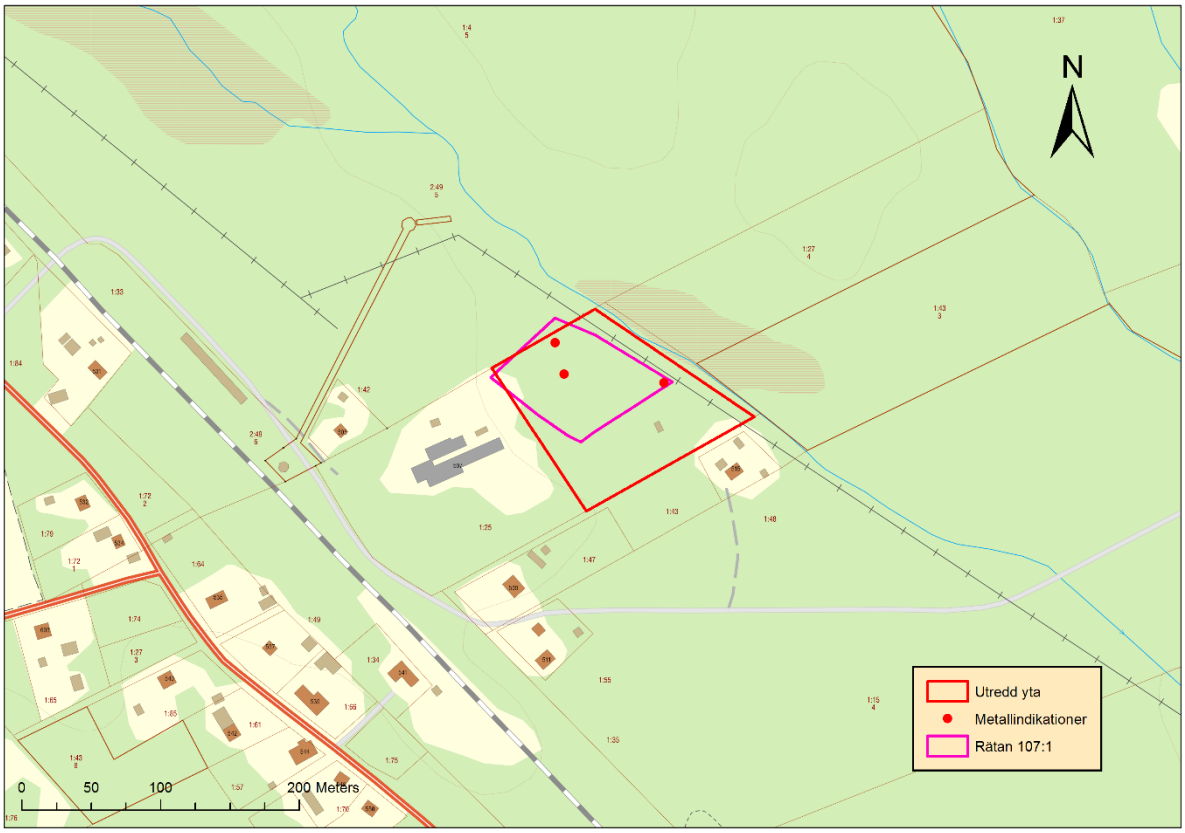

Bild. Utredd yta och den inprickning som finns i FMIS för Rätan 107:1. Röda prickar markerar var provgropar tagits upp efter metallindikationer med metalldetektorn.

Efter att ha konstaterat att det inte finns några indikationer på en järnframställningsplats kontaktades Länsstyrelsen i Jämtlands län och efter en diskussion om hur det ser ut på platsen och möjligheterna för att hitta något beslutade länsstyrelsen att inte gå vidare med schaktkontroll på platsen.

Bild. Utredd yta med historiskt ortofoto från 1960 som bakgrundskarta. Sågen och spånhögen syns tydligt.

Sammanfattning

Fastigheten Nederhögen 1:25 ska styckas av och området ska övergå från sågverk till fastigheter med olika typer av fritids- och bostadshus. I samband med detta utreddes den i FMIS utpekade uppgiften om en järnframställningsplats (Rätan 107:1). Efter okulär besiktning och en övergång av de ytor där det gick att använda metalldetektor kunde ingen järnframställningsplats återfinnas. Efter kontakt med länsstyrelsen beslöts att inga ytterligare åtgärder skulle genomföras för att hitta den eventuella järnframställningsplatsen och området ansågs färdigutrett.

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens dnr:	431-1403-2018
Länsstyrelsens beslut:	2018-03-09
Jamtlis dnr:	31-2018-F5CC
Uppdragsgivare/Finansiär:	Lars-Gunnar Eclundh/Iemthalandia AB
Kommun:	Berg
Socken:	Rätan
Undersökningstid:	2018-05-04
Tidsåtgång i fält:	8 h
Tidsåtgång, förberedelser och rapport:	22 h
Personal:	Antikvarie Anna Engman
Undersökt yta:	12 200 m^2 (1,2 ha)
Koordinater (centralt i området):	N 6920237/E 470582
Koordinatsystem:	SWEREF 99 TM
Dok material:	Dokumentationsmaterial förvaras på Jamtli.

RAPPORTSERIE – JAMTLI, 2018

ISSN 1654-2045

2018:1 Arkeologisk förundersökning i form av en antikvarisk kontroll av fossila åkern Brunflo 457, i samband med geotekniska undersökningar av planerad ny förbifart E 14/E45
Karl-Johan Olofsson

2018:2 Frösö 177:1. Förundersökning av Västerhus gamla gårdstomt
Anna Engman

2018:3 2017 års fornminnesinventering i Jämtlands län
Karl-Johan Olofsson

2018:4 Storsjöteatern – Ombyggnad 2017
Henrik Ylikoski

2018:5 Hammerdals kyrka – Byte av yttertak, 2017
Henrik Ylikoski

2018:6 Kyrkspån på Mattmars kyrka – anno 1825. Rapport från ett pilotprojekt
Björn Olofsson

2018:7 Förbifart Brunflo – Arkeologisk förundersökning av RAÄ Brunflo 470 och Brunflo 458 samt arkeologisk utredning, etapp 2
Anna Engman

2018:8 Rännberg – Arkeologisk utredning av Åre 129:1 och Åre 119:1
Anna Engman

2018:9 Arkeologisk förundersökning av Tåsjö 135:1–2, stenåldersboplatser, Tåsjö 121:1, fångstgropssystem och Tåsjö 334, fångstgrop
Anna Engman

2018:10 Arkeologisk utredning inför byggandet av vindkraftpark vid Åndberget i Härjedalens kommun
Karl-Johan Olofsson

2018:11 Nederhögen – Arkeologisk utredning av Rätan 107:1
Anna Engman